

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

1. แนวทางการศึกษาระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

1.1 แนวทางการศึกษาเดิม

ในอดีตแนวทางการศึกษาระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และลักษณะรูปแบบของความสัมพันธ์จะวิเคราะห์จากบทบาทของรัฐเป็นพื้นฐานสำคัญ¹ ซึ่งได้ประมวลลักษณะสำคัญของแนวทางการศึกษานี้ไว้² ดังต่อไปนี้ คือ

- ก) การเมืองโลกเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่าง ๆ และถือว่ารัฐเท่านั้นเป็นตัวแสดงสำคัญที่สุดในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- ข) ทุกรัฐมีอธิปไตยเท่าเทียมกัน และแต่ละรัฐก็มีอิสระต่อกัน จึงทำให้อำนาจของรัฐหนึ่งไม่สามารถครอบงำอีกรัฐหนึ่งได้
- ค) ทุกรัฐมีรูปแบบการเมืองคล้าย ๆ กัน โดยเฉพาะในประเทศเห็นว่ารัฐบาลของทุกรัฐสามารถควบคุมกลไกต่าง ๆ และประชาชน ภายในดินแดนของรัฐไว้ได้ทั้งหมด

แนวทางการศึกษานี้เป็นที่นิยมใช้อธิบายระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ก็ยังมีการยึดถืออยู่ แต่ก็เริ่มมีนักวิชาการบางคนเริ่มเห็นว่าแนวทางการศึกษาเดิมที่ใช้นั้นอยู่ไม่สามารถอธิบายปัญหาในบางเรื่องที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะแนวทางการ

1

Goodwin, Geeffrey. L, New Dimensions of World Politics (London Croon Helm, 1975) , pp. 1

2

Mansbach R.W., The Web of World Politics : Non State Actors in The Global System (Prentice - Hall, Inc., New Jersey, 1976) , p. 3.

ศึกษาเดิมมีข้อบกพร่องอย่างมากในประเด็นต่อไปนี้

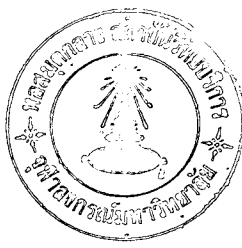
ก) ความยึดมั่นในเรื่องที่ว่ารัฐเท่านั้นเป็นตัวแทนสำคัญเพียงตัวเดียวในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทำให้ไม่สามารถอธิบายภาพทั้งหมดของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ เพราะแนวทางการศึกษาเดิมไม่ได้ให้ความสนใจที่จะศึกษาถึงตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ เช่น องค์การระหว่างประเทศ บรรษัทลงทุนข้ามชาติ ซึ่งนับวันจะมีบทบาทมากขึ้นในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ข) ความเชื่อว่าทุกรัฐมีอำนาจอธิปไตยเท่าเทียมกัน จนทำให้แต่ละรัฐมีอิสระในการกระทำสิ่งใด ๆ ก็ได้ เริ่มมีปัญหาเมื่อนำมาใช้ศึกษากับโครงสร้างของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน เพราะอำนาจอธิปไตยที่แนวทางการศึกษาเดิมเชื่อว่า ทุกรัฐต้องมีนั้น ปรากฏว่าบางรัฐเท่านั้นที่สามารถมีอำนาจเช่นนั้นได้ แต่บางรัฐโดยเจตหารัฐที่ได้รับเอกราชหรือเกิดขึ้นใหม่ภายหลังการเสื่อมสลายของระบบอาณานิคม¹ ล้วนมีอำนาจที่แท้จริงน้อยกว่าอำนาจอธิปไตยที่แนวทางการศึกษาเดิมเชื่อว่าทุกรัฐมี ทั้งนี้สืบเนื่องจาก

ข.1) ปัญหาภายนอกประเทศของประเทศเหล่านี้ เช่น ปัญหาสภาพการเมืองระหว่างประเทศที่แบ่งออกเป็นสองค่ายคือ ค่ายเสรีนิยม และค่ายคอมมิวนิสต์ ทำให้ประเทศเหล่านี้ถูกแทรกแซงกิจการภายในประเทศ จนไม่สามารถดำเนินนโยบายอย่างมีอิสระได้เต็มที่

ข.2) ปัญหาภายในประเทศของประเทศเหล่านี้เอง เช่น สภาพคด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจ ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายในประเทศเหล่านี้ ได้บั่นทอนอำนาจของรัฐให้น้อยลง และในกรณีเช่นนี้อาจจะเปิดโอกาสให้รัฐอื่นเข้า

¹ Young, Oran R, "The Intermediaries Third Parties In International Crises" (Princeton , N.J., Princeton Univ Press, 1967) , p. 350.

มา มีอำนาจรอบงำไ้กาย

ก) ความเชื่อว่รัฐบาลของทุกรัฐสามารถควบคุมกลไกต่าง ๆ และประชาชนภายในรัฐของตนไว้ได้ทั้งหมด นอกจากนั้น เอกชนภายในรัฐจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ต่อรัฐบาลในการรักษาผลประโยชน์ของประเทศ เริ่มไม่เป็นจริงทั้งนี้เพราะ โครงสร้างของระบบโลกโดยเฉพาะทางด้านการค้าระหว่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้ขยายตัวอย่างมาก จนทำให้เกิดลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ไม่คำนึงถึงรัฐและเขตแดนของรัฐ ตัวอย่างเช่น การติดต่อทางการค้าระหว่างกลุ่มเอกชนของรัฐต่าง ๆ ที่ปราศจากการอ้างอิงถึงรัฐของตน ลักษณะของความสัมพันธ์เช่นนี้ ทำให้เอกชนในรัฐหนึ่งเริ่มตระหนักถึงผลประโยชน์ร่วมกันทางด้านการค้า การตลาด และการใช้ทรัพยากรร่วมกับเอกชนในรัฐอื่นมากขึ้น แทนที่จะคำนึงถึงการรักษาผลประโยชน์ของประเทศตน

พัฒนาการของความสัมพันธ์ เช่นนี้ในปัจจุบันก้าวถึงขั้น เอกชนเหล่านั้นได้รวมกันจัดตั้งองค์กรของตนขึ้นมาเพื่อทำการติดต่อกันโดยไม่สนใจว่าจะมีเขตแดนของรัฐหรืออำนาจอธิปไตยของรัฐมาขัดขวาง

1.2 แนวทางการศึกษาใหม่

จากข้อบกพร่องของแนวทางการศึกษาเดิมที่ไม่สามารถใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันได้มีผลให้เกิดการแสวงหาแนวทางการศึกษาใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้แทน โดยเริ่มจากการค้นหาสาเหตุสำคัญที่ทำให้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอดีต ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านประมวลไว้ดังต่อไปนี้ คือ

ก) เกิดจากการเสื่อมสลายของระบบอาณานิคม กล่าวคือ ในสมัยระบบอาณานิคมรัฐต่าง ๆ ที่มีบทบาทในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะมีเพียงไม่กี่รัฐ

1

Falk, R.A, A Study of future Worlds (New York, Free Press).

ในทวีปยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และรัสเซีย เป็นต้น ทั้งนี้เพราะรัฐเหล่านี้มีกำลังอำนาจมากเพียงพอที่จะเข้าครอบงำหรือครอบครองดินแดนของรัฐอื่น ๆ ไปได้ แต่หลังจากการเสื่อมสลายของระบบอาณานิคม มีรัฐจำนวนมากได้รับเอกราช และก็มีรัฐจำนวนมากไม่ยอมให้เกิดขึ้นมาใหม่ ตัวแสดงที่มีบทบาทในระบบความสัมพันธ์จึงมีมากขึ้นกว่าเดิมหลายเท่า โครงสร้างของระบบความสัมพันธ์ซึ่งเคยมีศูนย์กลางอยู่ในทวีปยุโรปได้กระจายออกไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก¹

ข) บทบาทของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐมีมากขึ้นในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น องค์การระหว่างประเทศทั้งหลาย บรรษัทลงทุนข้ามชาติ ผู้ประกอบการรายระหว่างประเทศ เป็นต้น ตัวแสดงเหล่านี้เข้าไปมีอิทธิพลทางการเมืองหรือเศรษฐกิจในดินแดนของรัฐต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงว่าจะมีเขตแดนหรืออธิปไตยของรัฐมาขัดขวาง

ค) เกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี² กล่าวคือ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยให้รัฐต่าง ๆ ต้องเข้ามามีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ซึ่งต่างจากความสัมพันธ์แบบเดิมที่รัฐต่าง ๆ พยายามก้ำกึ่งแต่เพียงความมั่นคงของรัฐโดยการเสริมสร้างรัฐให้อยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาทภายนอก (Self - Sufficiency)

ตัวอย่างของความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีส่วนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่าง ๆ ให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น คือ ความก้าวหน้าทางการคมนาคมและการสื่อสาร³ รัฐต่าง ๆ สามารถรับรู้ความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก และให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ แก่กันและกันเพื่อสร้างความมั่นคงร่วมกันได้มากขึ้น

¹Young, Gran.R, "The Intermediaries Third Partics in International Crises", p.350

²Goodwin, Geoffrey.L, "New Dimensions of World Politics", p. 1

³Deutsch, K.W. "Tide Among Nations (The Free Press, 1979), p.316

ง) เกิดจากเศรษฐกิจของโลกมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะทางด้านการค้าระหว่างประเทศและการเงินระหว่างประเทศ¹ สภาพเช่นนี้ทำให้ตัวแสดงต่าง ๆ ในระบบความสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นรัฐองค์การต่าง ๆ และเอกชน ติดต่อกันอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ระบบการค้าและระบบการเงินมีความคล่องตัวมากขึ้น

จ) เกิดจากการใช้และการรักษาทรัพยากรของโลก ปัญหาแหล่งทรัพยากรที่น้อยลงจนเกิดความหวัดเกรงว่าจะหมดไป เช่น ทรัพยากรทางจันทน์เขี้ยวต่าง ๆ ทำให้รัฐต่าง ๆ เริ่มตระหนักถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อเก็บรักษาทรัพยากรให้สามารถใช้ได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้²

ภายหลังจากการเฝ้าระวังถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากระบบเดิมแล้ว นักวิชาการ กลับทั้งหมดสรุปเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไว้เป็นทำนองเดียวกันว่า รัฐยังเป็นตัวแสดงสำคัญที่สุดของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน เพียงแต่สภาพแวดล้อมที่ถูกรอบข้างรัฐได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเท่านั้น ซึ่งพอสรุปลักษณะเด่นได้ 2 ประการคือ

ก) ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐเริ่มมีบทบาทมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ที่ยึดติดอยู่กับเรื่องเขตแดนของรัฐเสื่อมคลายไป กลายเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ข้ามพรมแดนของรัฐมากขึ้น

ข) ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน ไม่มีรัฐใดที่สามารถอยู่อย่างอิสระ (Autonomy) และเพียงพอต่อการเลี้ยงตนเอง (Self-sufficiency) โดยปราศจากความร่วมมือ หรือการแข่งขันจากรัฐอื่น

¹ Modelski, George, Principles of World Politics (New York Free Pr.1972), p.235

² Deutsch, K.W., Tide Among Nations, p.316 - 317

การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่นนี้ของระบบความสัมพันธ์ ได้ส่งผลให้การศึกษาเพื่อหาแนวทางใหม่มีความแตกต่างกันไปหลายทาง แต่ก็พอจะจัดเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มองเห็นว่าระบบความสัมพันธ์ในปัจจุบันมีลักษณะของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ในระบบความสัมพันธ์ และกลุ่มที่มองระบบความสัมพันธ์ว่า ตัวแสดงทั้งหลายมีความสัมพันธ์ในลักษณะไม่เท่าเทียมกัน โดยตัวแสดงตัวหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งต้องพึ่งพาตัวแสดงอีกตัวหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง (Dependency) ตลอดเวลา

2. แนวทางการศึกษาที่มองระบบความสัมพันธ์ในลักษณะของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

นักวิชาการที่มองลักษณะของโครงสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันว่ามีการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ มากขึ้น โดยยกสาเหตุหลายประการที่เป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดแนวทางความสัมพันธ์เป็นไปเช่นนั้น ซึ่งพอประมวลได้ 4 ประการด้วยกันคือ

ก) เกิดจากการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น กล่าวคือ ความล้มเหลวที่เกิดจากผู้นำทางการเมืองของรัฐต่าง ๆ กำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงการให้ความร่วมมือระหว่างรัฐในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ผลักดันเศรษฐกิจของโลกต้องประสบภาวะปั่นป่วนอย่างรุนแรงนั้น เป็นประสพการณ์ที่ผู้นำรัฐต่าง ๆ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองต่างต้องการหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดสภาพเช่นนั้นขึ้นอีก ทุกรัฐเริ่มตระหนักอย่างมากว่าไม่มีรัฐใดสามารถควบคุมระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศไว้ได้ ทุกรัฐจำเป็นต้องประสานกันสร้างระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศให้มีเสถียรภาพ แม้ว่าต้องถูกจำกัดความอิสระในการดำเนินงานบางสิ่งบางอย่างก็ตาม¹

¹Goldmann, Kjell, Power Capabilities, Interdependence: Problem in the Study of International Influence (London, Sage Puh, 1979) p. 149

ความร่วมมือกันมากขึ้นระหว่างรัฐทั้งหลายในโลกได้เสริมสร้างให้ระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศขยายตัวมากกว่าเดิม การขยายตัวอย่างรวดเร็วและซับซ้อนยิ่งขึ้นเช่นนี้ ได้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญในภายหลังที่ทำให้รัฐต่าง ๆ ต้องเพิ่มความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้นไปอีก จนถึงขั้นที่รัฐหนึ่งรัฐใดไม่สามารถดำเนินการในสิ่งใดโดยปราศจากการพึ่งพาในรัฐอื่น

ลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างรัฐนับวันยิ่งมีความเด่นชัดมากขึ้น ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปัจจุบัน ความเด่นชัดในเรื่องนี้เราสามารถเห็นได้ในเรื่องดังต่อไปนี้

ก.1) การค้าระหว่างประเทศ รัฐทั้งหลายในโลกต่างให้ความร่วมมือต่อการกำหนดเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นไปในทางเอื้ออำนวยต่อกัน และกันมากกว่าเดิม เพื่อให้สินค้าและบริการต่าง ๆ ในตลาดการค้าระหว่างประเทศสามารถเคลื่อนไหวข้ามพรมแดนของรัฐได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น

ความร่วมมือกันทางการค้าในปัจจุบันพัฒนาถึงขั้นจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศขึ้นมา เพื่อส่งเสริมให้การค้าระหว่างประเทศมีความก้าวหน้ามากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้การค้าระหว่างประเทศมีความก้าวหน้ามากขึ้น เช่น องค์การ GATT (The General Agreement on Trade and Tariffs) ซึ่งมาเพื่อทำหน้าที่กลางให้สมาชิกทำความตกลงกันในเรื่องการค้า และพิคคอตราภา¹ ที่จะเป็นประโยชน์แก่สมาชิกมากที่สุด

ก.2) เงินทุนระหว่างประเทศ การเคลื่อนไหวของเงินทุนในตลาดเงินทุนระหว่างประเทศมีลักษณะคล้ายกับการไหลเวียนของสินค้าหรือบริการในตลาดการค้าระหว่างประเทศ กล่าวคือ ในช่วงเวลาอันสงครามโลกครั้งที่สองรัฐทั้งหลายชอบกำหนด

¹Coplin, Willian D., Introduction to International Politics a Theoretical overview (Chicago , Markham, 1971),pp.201-202

นโยบายไปในทางขัดขวางการลงทุน เพราะทุกรัฐต่างเกรงกลัวต่อระบบเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลทางเมืองแฝงเข้ามาด้วย ผลก็คือ การไหลเวียนของเงินทุนและสินค้าไม่สามารถไหลเวียนได้อย่างอิสระในตลาดเงินทุนและตลาดการค้า การไหลเวียนจะมีทิศทางขึ้น ๆ ลง ๆ ตามกระแสการเมืองที่เข้าแทรกแซงตลอดเวลา¹

แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองรัฐต่าง ๆ เริ่มเห็นว่าการมีนโยบายที่ขัดขวางการลงทุนสร้างความเสียหายแก่รัฐมากกว่าประโยชน์ที่ได้รับ รัฐต่าง ๆ จึงเริ่มมีนโยบายสนับสนุนการขยายตัวการลงทุนมากขึ้น ความร่วมมือในปัจจุบันจึงออกมาในรูปการจัดตั้งองค์การภูมิภาคหรือองค์การระหว่างประเทศขึ้นมาทำหน้าที่เกี่ยวกับการลงทุน ตัวอย่างเช่น World Bank (The International Bank for Reconstruction and Development)

พัฒนาการของความร่วมมือระหว่างรัฐในเรื่องการลงทุนเช่นนี้มีส่วนอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐให้มีความใกล้ชิดกันและพึ่งพาซึ่งกันและกันยิ่งขึ้น

ก.3) การเงินระหว่างประเทศ เป็นความสัมพันธ์ทางด้านหนึ่งระหว่างรัฐที่เกิดขึ้นมาจากการมีความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนระหว่างกัน ในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศนอกจากต้องมีสภาพการค้าและการลงทุนที่คล่องตัวแล้ว ยังต้องอาศัยการมีเสถียรภาพของระบบการเงินระหว่างประเทศด้วย โดยเฉพาะเสถียรภาพในค่าของเงินที่ใช้เป็นหน่วยสำหรับแลกเปลี่ยน เพราะหากปล่อยให้ระบบการเงินระหว่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาโดยไม่สามารถกำหนดลักษณะแน่นอนได้ จะส่งผลให้เกิดความผันผวนต่อระบบเศรษฐกิจตามไปด้วย

¹ Coplin, William D., Introduction to International Politics pp. 203 - 204

คั้งนี้รัฐต่าง ๆ จึงร่วมมือกันจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่พัฒนาตลาดการเงินของโลกให้มีความมั่นคง ตัวอย่างเช่น องค์การ (International Menetary Fund) องค์การนี้จะทำหน้าที่ควบคุมและช่วยเหลือระบบการเงินของรัฐสมาชิกใหม่ เสถียรภาพ โดยกำหนดให้รัฐสมาชิกนำทองคำหรือเงินสกุลสำคัญ ๆ จำนวนหนึ่งมาเก็บไว้ที่องค์การ เพื่อยามที่รัฐสมาชิกมีความจำเป็นต้องการใช้เงินจำนวนมากมารักษาสถียรภาพทางการเงินของประเทศตน ก็สามารถยืมจากองค์การได้ทันที¹

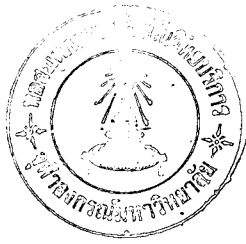
ข) เกิดจากการขยายตัวของจำนวนและขอบเขตการค้าเนื้องานขององค์การระหว่างรัฐ หรือองค์การระหว่างตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ² ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน จำนวนองค์การระหว่างรัฐ (Inter - government Organization) เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งวัตถุประสงค์ โดยส่วนใหญ่มุ่งเรื่องการค้าซึ่งพาดึงกันและกันทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจของโลกมีความคล่องตัวและขยายตัวมากขึ้น เช่น องค์การ GATT องค์การ IMF เป็นต้น

แต่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหาใช้มีแต่เพียงการขยายตัวขององค์การระหว่างรัฐไม่ องค์การระหว่างประเทศที่ประกอบด้วยสมาชิกที่ไม่ใช่รัฐ (International non-governmental Organization) ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นในระดับใกล้เคียงกัน และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นกว่าองค์การระหว่างประเทศประเภทแรกเสียอีก³

¹ Coplin, William D., Introduction to International Politics, p. 207

² Goldmann, Kjell, Power , Capabilities, Interdependence Problems in the Study of International Influence, p. 145

³ Ibid , p. 146

องค์การระหว่างประเทศประเภทหลังนี้เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์หลายประเทศ ซึ่งเห็นถึงประโยชน์จะได้รับร่วมกันจากการรวมตัวกันขึ้นเป็นองค์การระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น บรรษัทลงทุนข้ามชาติ อันเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีเอกชนในหลายประเทศเป็นผู้ถือหุ้นอยู่ องค์การนี้พยายามเข้าไปมีอิทธิพลทางการเมืองและทางเศรษฐกิจในรัฐต่าง ๆ อย่างมาก ทั้งนี้เพื่อเข้าไปปกป้องและรักษาเป้าหมายทางเศรษฐกิจของตน

ค) เกิดจากการใช้และการรักษาทรัพยากรของโลก เนื่องจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจโลก ทำให้ความต้องการบริโภคทรัพยากรมีมากขึ้นตามไปด้วย แหล่งวัตถุดิบแห่งต่าง ๆ ในโลกจึงมีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์และการเก็บรักษาไว้ใช้ให้เป็นประโยชน์นานที่สุด

ดังนั้นทั้งประเทศที่ขาดแคลนแหล่งทรัพยากร แต่มีเทคโนโลยีที่จะใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด กับประเทศที่มีแหล่งทรัพยากรอยู่มาก แต่ขาดเทคโนโลยีที่จะนำขึ้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงเข้าร่วมมือกันเพื่อนำทรัพยากรที่มีอยู่ในโลกขึ้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุดได้

ง) เกิดจากความสับสนทางคมนาคมและความก้าวหน้าของวิทยาการทางการสื่อสาร ปัจจัยทั้งสองประการมีส่วนช่วยเหลืออย่างมากต่อการสร้างความใกล้ชิดติดต่อกันระหว่างรัฐต่าง ๆ รัฐหนึ่งสามารถรับรู้ถึงเรื่องราวของอีกรัฐหนึ่งได้อย่างรวดเร็ว ความเข้าใจถึงความจำเป็นที่ต้องพึ่งพากันระหว่างรัฐต่าง ๆ ก็นี้ ความรู้สึกที่ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมระหว่างประเทศก็ (The International Community) ได้กระจายนิมิตกันไปสู่อิฐูบาล และประชาชนของรัฐต่าง ๆ อย่างง่ายดายมากขึ้น²

1

Deutsch, K.W, Tide Among Nations, pp.316 - 317

2

Young, Oran.R, "Tide Intermediaries Third

Partics In International Crises" , p. 362

จ) เกิดจากการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปัจจุบันมีการก่อตั้งสถาบันต่าง ๆ มากมาย เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก การถ่ายทอดเทคโนโลยีอาจจะออกมาในลักษณะที่รัฐหนึ่งถ่ายทอดไปสู่อีกรัฐหนึ่งหรืออาจจะเป็นลักษณะที่ตัวแสดงซึ่งไม่ใช่รัฐ เช่น บริษัทลงทุนข้ามชาติทำหน้าที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีให้รัฐอื่น ๆ หรือตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐก็ได้

เทคโนโลยีที่ถ่ายทอดกันนี้มีทั้งในรูปของการถ่ายทอดเพื่อช่วยเหลือแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และการขายเทคโนโลยีให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งการถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งสองแบบมีผลให้เกิดการเคลื่อนไหวของเทคโนโลยีข้ามพรมแดนของรัฐต่าง ๆ และทำให้ตัวแสดงในระบบความสัมพันธ์มีความจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันแนบแน่นมากขึ้น

สาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันมีลักษณะแบบพึ่งพาซึ่งกันและกันตามที่ได้กล่าวมาเบื้องต้นนี้ มีข้อน่าสังเกตว่าเป็นข้อกล่าวอ้างที่มองความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ในโครงสร้างของระบบความสัมพันธ์แต่ทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว หากมีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ว่ามีลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันในลักษณะเดียวกับทางด้านเศรษฐกิจหรือไม่ ทั้งนี้เพราะการขายตัวอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจโลกอาจจะเปิดช่องทางให้รัฐหนึ่งรัฐใดใช้โดยเสรีเสริมสร้างความมั่นคงแก่ตน จนกลายเป็นฐานไปสู่การมีอำนาจในระบบการเมืองระหว่างประเทศ โดยไม่ต้องพึ่งพารัฐอื่นก็ได้²

นักวิชาการจำนวนมากตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการเมืองของตัวแสดงทั้งหลายในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปัจจุบันว่าหาได้มี

¹ Brown, Lester R., Interdependence of Nations, New York, Foreign Policy Association, 1972, pp.48 - 53

² Morse, Edward L., Modernization and the Transformation of International Relations, New York, Free Pr., 1976, p. 117

ลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันคล้ายกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไม่ หากจะต้องมีลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันก็จะมีลักษณะดังต่อไปนี้เท่านั้น คือ

1) ลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของตัวแสดง ความสัมพันธ์แบบนี้เกิดขึ้นจากรัฐต่าง ๆ มุ่งที่จะรักษาโครงสร้างของความสัมพันธ์ให้มีเสถียรภาพและสมดุลตลอดเวลา กล่าวคือ การพึ่งพาซึ่งกันและกันของรัฐต่าง ๆ มีขึ้นเพื่อความมั่นใจของรัฐบาลแต่ละประเทศว่าจะมีรัฐอื่นสนับสนุนผลกจำเป็นต้องทำสงครามกับรัฐที่สาม หรืออาจจะมิขึ้นเพื่อป้องกันตนเองไม่ให้ต้องมีส่วนร่วมในการทำสงคราม อย่างไรก็ตามรูปแบบความสัมพันธ์แบบนี้ท้ายสุดก็จะพัฒนาเป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบพันธมิตร¹

2) ลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันเพื่อร่วมกันแก้ไข้ปัญหา ความสัมพันธ์แบบนี้เกิดขึ้นจากความสำนึกถึงการมีความมั่นคงร่วมกัน เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นในดินแดนของรัฐหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อรัฐหนึ่งด้วย

ความร่วมมือของรัฐต่าง ๆ ในลักษณะนี้ ปัจจุบันได้พัฒนาถึงขั้นก่อตั้งเป็นองค์การระดับภูมิภาคและระดับโลก ตัวอย่างเช่น องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (นาโต) องค์การสหประชาชาติ เป็นต้น²

อย่างไรก็ดี แม้ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจจะมีความแตกต่างกับทางการเมืองก็ตาม โครงสร้างทั้งหมดของระบบความสัมพันธ์ยังมีลักษณะที่ตัวแสดงทั้งหลายต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน

แต่ข้อที่ยังเป็นปัญหาถกเถียงกันต่อไป คือ ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างตัวแสดงทั้งหลายนั้น จำเป็นหรือไม่ที่ต้องหมายความว่า

¹ Ibid, pp. 119 - 120

² Ibid, pp. 119 - 120

ต้องมีความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกัน โดยการพึ่งพาซึ่งกันและกันเป็นไปในลักษณะที่รัฐทั้งสองต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน จะขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ และเป็นความสัมพันธ์ที่ทุกฝ่ายยอมที่จะเขารวมควาย

เพราะในปัจจุบันได้มีนักวิชาการบางท่านในกลุ่มนี้เช่น Robert O Keohane และ Nye ได้เสนอข้อคิดขึ้นมาว่า การพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างตัวแสดงทั้งหลายในระบบความสัมพันธ์ปัจจุบันอาจจะเป็นในรูปแบบเท่าเทียมกันได้ ทั้งนี้เพราะตัวแสดงต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบความสัมพันธ์หาได้มีปัจจัยทางด้านต่าง ๆ เท่าเทียมกันหมดไม่ ดังนั้นตัวแสดงตัวหนึ่งอาจจะมีอำนาจเหนือกว่าตัวแสดงตัวอื่น การพึ่งพาซึ่งกันและกันจึงสามารถออกมาในรูปของความไม่เท่าเทียมกันได้

แต่อย่างไรก็ตาม เขาทั้งสองก็ยังเชื่อว่าตัวแสดงทั้งหลายยังต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน แม้ว่ามีความสัมพันธ์ในลักษณะไม่เท่าเทียมกันก็ตาม

3. แนวทางการศึกษาที่มองระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะ

การพึ่งพิง

3.1 แนวทางการศึกษานี้ไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นของแนวทางการศึกษาที่เชื่อว่าตัวแสดงทั้งหลายในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยกลุ่มนักวิชาการตามแนวทางการศึกษานี้ได้ยกเหตุผลแย้งข้อกล่าวอ้างของแนวทางการศึกษานั้นไว้ดังนี้ คือ

ก) รัฐทั้งหลายในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศล้วนมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น ขนาดของประเทศ จำนวนของประชากร หรือทรัพยากรของประเทศ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน ปัจจัย

¹Keohano, Robert O, Power and Interdependonce : World Politics in Transition, Boston, Littld , Brown, 1977 ,p.11

เหล่านี้มีผลอย่างมากที่ทำให้ลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างรัฐทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้

บ) การขยายตัวอย่างรวดเร็วและความซับซ้อนที่ทวีมากขึ้นของ ระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ จนกลายเป็นแรงผลักดันให้รัฐต่าง ๆ ต้องเพิ่มความ ร่วมมือระหว่างกันมากขึ้นนั้น ไม่ได้หมายความว่าเสมอไปว่ารัฐต่าง ๆ ต้องมีความสัมพันธ์ ในลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกันเสมอไป จึงสามารถพิจารณาจากเรื่องดังต่อไปนี้ได้

ข.1) การค้าระหว่างประเทศ ประเทศที่มีพัฒนาการ ทางอุตสาหกรรมอยู่ในระดับสูง และมีการพึ่งพาลาดภายในประเทศที่ใหญ่โต ตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ความใหญ่โตของตลาดภายในประเทศทำให้การค้าระหว่างประเทศ มีความสำคัญน้อยลงอย่างมาก ส่วนกรณีประเทศอุตสาหกรรมที่มีตลาดภายในประเทศค่อนข้าง เล็ก ตัวอย่างเช่น สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น แม้ว่าการพึ่งพาลาดภายในประเทศจะมีความ จำเป็นอย่างหาว่าความ แต่ตลาดภายนอกที่มีความสำคัญต่อประเทศเหล่านี้ จะ จำกั้อยู่เพียงตลอดของประเทศที่มีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมอยู่ในระดับสูง เช่นเดียวกัน

สำหรับการพึ่งพาลาดของประเทศกำลังพัฒนามีไม่มากนัก ซึ่งมักมีลักษณะตรงกันข้ามกับประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องการพึ่งพาลาดของประเทศพัฒนาแล้วอย่าง มาก²

รูปแบบลักษณะความสัมพันธ์ของการค้าระหว่างประเทศใน ปัจจุบันจึงมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันแต่เฉพาะประเทศที่พึ่งพาอุตสาหกรรมในระดับสูงเช่น เดียวกันเท่านั้น แต่มีข้อสงสัยว่าการพึ่งพาซึ่งกันและกันนั้น จะเป็นไปแต่เฉพาะบางเรื่อง

¹ Vital, David , The Inequality of States : A Study of States : A Study of the Small Power in International Relations (Oxford, Clarendon Free Press, 1967) , p. 3

² Ibid, p. 3

และบางเวลาเท่านั้น หาได้พึ่งพาซึ่งกันและกันตลอดไปไม่ สำหรับความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศกำลังพัฒนามักกับประเทศพัฒนาแล้วจะมีลักษณะที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพาประเทศพัฒนาแล้วตลอดเวลา ตลาดของประเทศพัฒนาแล้วจะมีความสำคัญต่อการอยู่รอดของประเทศกำลังพัฒนาอย่างมาก

๒.2) การลงทุนระหว่างประเทศ แม้วาภายหลังสงครามโลก

ครั้งที่สองรัฐต่าง ๆ จะสนับสนุนการลงทุนมากขึ้นก็ตาม แต่พัฒนาการของความร่วมมือระหว่างรัฐในเรื่องการลงทุนไม่ได้หมายความว่า จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐมีลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ในสภาพปัจจุบันการลงทุนระหว่างประเทศของตัวแสดงหนึ่ง

(ส่วนใหญ่ในไคแก่ ประเทศพัฒนาแล้ว หรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้) ในดินแดนของอีกตัวแสดงหนึ่ง (ส่วนใหญ่ในไคแก่ ประเทศกำลังพัฒนา) มีลักษณะของความสัมพันธ์ไปในทางที่ประเทศพัฒนาแล้วหรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้พยายามทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพิงประเทศพัฒนาแล้ว หรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์สองประการคือ¹

๒.2.1 ผลตอบแทนสูงสุดที่จะได้รับจากการลงทุน

กล่าวคือ การลงทุนในสิ่งใดและที่ใดก็ตาม ผู้ลงทุนจะต้องพิจารณาเปรียบเทียบอย่างละเอียดถึงผลตอบแทนที่จะได้รับจากการลงทุนกับจำนวนทุนที่ต้องลงไปว่าคุ้มหรือไม่ การสร้างสภาพพึ่งพิงให้เกิดขึ้นแก่ประเทศที่ไปลงทุนนับว่าเป็นวิธีหนึ่งซึ่งช่วยให้ผู้ลงทุนได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าต่อการลงทุน เพราะผู้ลงทุนจะได้รับกาตอบแทนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ตราบใดที่ประเทศกำลังพัฒนายังต้องพึ่งพิงประเทศพัฒนาแล้ว หรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้ อยู่เรื่อย ๆ

1

Singer , Marshall R., Weak States in A World of Power : the Dynamics of International Relationships (New York, Free Pr, 1972) , p. 263

ข.2.2 เครื่องกำประกันแก้ตัวบังคับที่เข้าไปลงทุนในดินแดนของอีกรัฐหนึ่งว่ากิจการที่ลงทุนไปแล้วจะไม่ถูกโอนเข้าไปเป็นของรัฐนั้น กล่าวคือ ทรานไซด์ประเทศที่เปิดให้มีการลงทุนยังคงพึ่งพิงกอบเทคนิคและความชำนาญการต่าง ๆ ในกิจการที่เข้าต่างประเทศเข้าไปลงทุน ความคิดที่จะโอนกิจการเหล่านี้เข้าเป็นของรัฐจึงไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่าย

ค) การเกิดองค์การระหว่างประเทศมากขึ้นในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปัจจุบันไม่ใช่เป็นข้อยืนยันเสมอไปว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งหลายจะต้องมีการพึ่งพิงกันและกัน เพราะองค์การระหว่างประเทศที่จัดตั้งขึ้นมาขึ้น บางองค์การกลับสร้างความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงเกิดขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ องค์การเครือจักรภพ (Commonwealth Organization)¹ กล่าวคือ

ภายหลังจากการเสื่อมสลายของระบบอาณานิคมประเทศต่าง ๆ ที่เคยตกเป็นอาณานิคมได้รับเอกราชกันมากขึ้น แต่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศอาณานิคมกับประเทศเมืองแม่หาเปลี่ยนแปลงไม่ ยังคงดำเนินในลักษณะของระบบเศรษฐกิจแบบสมัชชาอาณานิคม ทั้งนี้เพราะประเทศเมืองแม่โดยเฉพาะประเทศอังกฤษมุ่งพยายามรักษารูปแบบการค้าเหมือนสมัชชาอาณานิคมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์สองประการ²

ค.1) รักษาระดับการค้าขายระหว่างประเทศอาณานิคมกับประเทศเมืองแม่ ให้มีปริมาณการค้าอยู่ในระดับเดิมเหมือนสมัยที่ระบบอาณานิคมยังไม่เสื่อมสลาย

¹Ibid , p. 230

²Ibid , p. 230

ค.2) ป้องกันประเทศอื่นโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา เข้ามาทำการค้าแข่งขันกับประเทศเมืองแม่ ในกลุ่มประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคม

ด้วยเหตุนี้ประเทศอังกฤษจึงชักชวนประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของตนร่วมกันก่อตั้งองค์การเครือจักรภพขึ้น ความมุ่งหมายที่แท้จริงขององค์การนี้ จึงมีขึ้นมาเพื่อช่วยให้ประเทศอังกฤษสามารถรักษารูปแบบการค้าขายให้อยู่ในลักษณะที่ประเทศอังกฤษเป็นศูนย์กลาง โดยประเทศอาณานิคมทั้งหลายมุ่งเข้ามา ซึ่งประเทศอาณานิคมทั้งหลายจำต้องยินยอมรูปแบบเช่นนี้เพราะ

ก. ประเทศอาณานิคมทั้งหลายได้ถูกเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากผลิตผลเพื่อเลี้ยงตนเองภายในประเทศ เป็นแบบผลิตเพื่อส่งออกไปยังประเทศเมืองแม่¹ ตั้งแต่สมัยตกเป็นอาณานิคม

ข. ผลิตภัณฑ์ทางการค้าสำคัญ ๆ ของประเทศเหล่านี้ ยังอยู่ในความควบคุมของชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะธุรกิจเอกชนของประเทศเมืองแม่ จึงทำให้ประเทศอาณานิคมยังต้องผูกพันและติดต่อกับประเทศเมืองแม่ต่อไป²

ค. การถ่ายทอดทางเทคโนโลยี ช่วยเสริมสร้างให้เกิดบรรยากาศร่วมมือกันระหว่างรัฐต่าง ๆ นั้น นักวิชาการตามแนวทางนี้ไม่เห็นด้วยเพราะว่า เป้าหมายของการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีในปัจจุบันไม่ได้ช่วยลดช่องว่างของความไม่เท่าเทียมกันทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจและเงินทุนระหว่างรัฐทั้งหลาย

¹ Fann, E.T and Donald C. Hodges., Reading in U.S. Imperialism (Boston, Sargent, 1971) , pp. 159 - 160

² Durall, Raymond.D. and Freeman John. R, The State and Dependent Capitalism (International studies quarterly, Vol 25 No. 1, March 1981) , p. 101

การถ่ายทอดทางเทคโนโลยีกลับมีขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้ประเทศ
พัฒนาแล้ว หรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้สามารถตั้งระบบเศรษฐกิจของประเทศ
กำลังพัฒนาเข้ามาพึ่งพิงเทคนิคและความชำนาญการของตนอยู่ตลอดเวลา ทำให้การพัฒนา
เศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาถูกควบคุมไว้ไปในแนวทางที่เอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์
ของประเทศพัฒนาแล้วหรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้ ซึ่งเป็นการขยายช่องว่างของ
ความไม่เท่าเทียมกันให้กว้างมากขึ้น และเป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ในปัจจุบันให้มีลักษณะที่ตัวแสดงหนึ่งต้องพึ่งพิงตัวแสดงอีกตัวหนึ่งตลอดเวลา

จากเหตุผลต่าง ๆ ข้างต้นจึงนักวิชาการตามแนวทางการศึกษา
ได้ยกขึ้นมาแย้งข้อกล่าวอ้างของนักวิชาการที่เชื่อว่าตัวแสดงทั้งหลายในระบบความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันนั้น ทำให้สามารถเห็นถึงจุดเหมือนกัน
และแตกต่างกันของแนวทางการศึกษาทั้งสองแนวทาง ในการมองภาพระบบความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศปัจจุบันได้ดังต่อไปนี้

ก) จุดที่แนวทางการศึกษาทั้งสองแนวทางมองเหมือนกัน
คือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และความก้าวหน้า
ทางเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความมั่นคงให้แกระบบความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศในปัจจุบัน จนแนวทางการศึกษาเดิมไม่สามารถใช้อธิบายได้อย่างเพียงพอ

ข) จุดที่แนวทางการศึกษาทั้งสองแนวทางมองแตกต่างกัน
คือ แนวทางแรกเชื่อว่าการขยายตัวอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐต่าง ๆ ต้องเพิ่มความร่วมมือ
ระหว่างกันมากขึ้นไปอีก จนถึงขั้นที่รัฐหนึ่งรัฐใดไม่สามารถดำเนินสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดย
ปราศจากการพึ่งพิงในรัฐอื่น

1

Chirot, Daneel, Social Change in the Twentieth Century (New York , Harcourt Brace, Javanovich, 1977) , pp. 203 -
204

แต่แนวทางการศึกษาที่ส่องกลับมาเห็นว่าการขยายตัวอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐมีความไม่เที่ยงกันมากขึ้น โดยประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพิงประเทศพัฒนาแล้ว หรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะขาดแคลนสินค้าประเภทอุตสาหกรรม เงินทุน และเทคโนโลยี จึงทำให้ต้องพึ่งพิงสิ่งเหล่านี้จากประเทศพัฒนาแล้ว หรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้ สภาพเช่นนี้จึงเปิดโอกาสให้ประเทศพัฒนาแล้วหรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้สามารถเข้ามากำหนดวิถีการผลิตต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาให้สอดคล้องต่อผลประโยชน์ของประเทศพัฒนาแล้วหรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้ และทำให้เกิดสภาพพึ่งพิงมากขึ้นไปอีกแก่ประเทศกำลังพัฒนา

3.2 ความคิดและวิธีการศึกษาของแนวทางการศึกษาที่มองระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะการพึ่งพิง

การศึกษาถึงความสัมพันธ์แบบที่รัฐหนึ่งต้องพึ่งพิงอีกรัฐหนึ่งนั้นในครั้งแรกมีขอบเขตการศึกษาอยู่แต่เพียงประเทศพัฒนาแล้วที่ต้องอาศัยการพึ่งพิงบางสิ่งบางอย่างจากภายนอก เช่น น้ำมันปิโตรเลียม ในเวลาต่อมามีนักวิชาการบางกลุ่มโดยเจตนาที่วิชาการของประเทศกำลังพัฒนาได้นำมาใส่ศึกษากับประเทศกำลังพัฒนา

ในการนำมาใช้กับประเทศกำลังพัฒนานั้น กลุ่มนักวิชาการกลุ่มนี้มุ่งที่จะชี้ให้เห็นว่าประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายในโลกต่างถูกดึงให้เข้าไปผูกพันกับโครงสร้างเศรษฐกิจของโลก ที่มีลักษณะเปิดโอกาสให้ประเทศพัฒนาแล้ว หรือธุรกิจเอกชนของประเทศเหล่านี้สามารถกำหนดเงื่อนไขการพัฒนาประเทศของประเทศกำลังพัฒนาได้ จนทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพิงประเทศพัฒนาแล้วตลอดเวลา เหมือนหนึ่งว่าประเทศกำลังพัฒนามีฐานะไม่ต่างอะไรกับประเทศอาณานิคม (Neo - Colonialism)

¹ Fann, K.T. and Hodges, Donald.C, Reading in U.S. Imperialism , pp. 157 - 158

ดังนั้นจุดสำคัญของแนวทางการศึกษานี้จึงอยู่ที่ การถือสภาพทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างประเทศศูนย์กลาง (Center) ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึงประเทศที่พัฒนาแล้วกับกลุ่มประเทศบริวารของประเทศศูนย์กลาง (Periphery) ซึ่งโดยทั่วไปจะหมายถึงประเทศกำลังพัฒนา¹

สำหรับเรื่องวิธีการศึกษาของแนวทางการศึกษานี้อาศัยกฎเกณฑ์ทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการพิจารณาถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มประเทศบริวารที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อต้องเข้าไปมีความสัมพันธ์กับประเทศศูนย์กลางภายใต้โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจโลก²

ข้อนำสังเกตสำหรับวิธีการศึกษาของแนวทางการศึกษานี้

ก) วิธีการศึกษาของแนวทางการศึกษานี้มีลักษณะของการวางกรอบการวิเคราะห์อย่างกว้าง ๆ ไว้ แทนที่จะเป็นการศึกษาจำเพาะลงไปถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งในกรอบนั้น³

ข) วิธีการศึกษาของแนวทางการศึกษานี้จะไม่นำข้อมูลทางตัวเลขมาทดสอบเพื่อให้ทราบถึงสภาพการซึ่งพึงว่ามีขึ้นหรือไม่ ตัวอย่างเช่น การพิจารณาว่าธรรมชาติของทุนข้ามชาติเข้าไปสร้างสภาพพึ่งพิงในระบบการผลิตภาคต่าง ๆ เท่าใด ทั้งนี้เพราะวิธีการศึกษาตามแนวทางการศึกษานี้ไม่ได้มุ่งพิสูจน์ถึงความหมายของคำว่า การพึ่งพิงด้วยวิธีการหรือกฎเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์⁵

¹ Fann, K.T and Hodges, Donald.C, Reading in U.S. imperialism (Boston, Satgent, 1971) , pp. 157 - 158

²Alavia, Hamza, Dependence, Authnomy and the Articulation of Power (University of Leeds , working papers, No.7, August 1975), p. 2

³Duvall, Raymond.D., Dependence and Dependencia Theory Notes toward Precision of Concept and Agreement, pp. 53 - 54

⁴ Fernando Henrique Cardoso, Dependency and Development in Latin America" (Berkley) , p. 18

4. แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทลงทุน

ข้ามชาติกับรัฐ

การแบ่งแนวความคิดของกลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษาเรื่องเช่นนี้สามารถแบ่งเป็นแนวทางใหญ่ ๆ ได้ 2 แนวทาง คือ แนวความคิดที่เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทลงทุนข้ามชาติกับรัฐมีลักษณะที่เท่าเทียมกัน และต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน ส่วนอีกแนวความคิดหนึ่งเชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทลงทุนข้ามชาติกับรัฐดำเนินไปในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยรัฐต้องพึ่งพิงบริษัทลงทุนข้ามชาติตลอดเวลา

4.1 แนวความคิดที่เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทฯ กับรัฐมีลักษณะที่เท่าเทียมกัน และต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน

เหตุที่แนวความคิดนี้เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทกับรัฐมีลักษณะเช่นนี้ เพราะอาศัยการพิจารณาจากผลประโยชน์ที่ทั้งสองฝ่ายจะได้รับ และความสามารถของแต่ละฝ่ายที่สามารถต่อรองอำนาจกับอีกฝ่ายหนึ่งได้ เมื่อตัวแสดงทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน

4.1.1 ผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับ

1) บริษัทลงทุนข้ามชาติจะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนคุ้มค่าอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนทุนที่ต้องลงไปในประเทศที่ตนเข้าไปดำเนินการ ทั้งนี้เพราะ

1

Radice, Hugo , International Firms and Modern Imperialism (Baltimore, Penguin Books, 1975) , pp. 12 - 13

ก) บริษัทฯ จะได้รับวัตถุดิบที่บริษัทฯ ต้องนำเข้ามา
ป้อนโรงงานอุตสาหกรรมในราคาถูก ไม่ต้องเสียค่าภาษี ค่าขนส่ง ทำให้ผลกำไรที่บริษัท
จะได้รับมีมากขึ้นกว่าที่จะส่งวัตถุดิบจากรัฐที่เข้าไปลงทุนไปยังโรงงานอุตสาหกรรมของ
บริษัทฯ ในรัฐอื่น

ข) บริษัทฯ สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าแรงงาน
ที่สูงได้อย่างมาก เพราะรัฐที่บริษัทฯ เข้าไปลงทุนจะมีแรงงานอย่างเหลือใช้ และใน
ราคาค่าแรงงานที่ถูกลงกว่าอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับค่าแรงงานในรัฐที่บริษัทฯ แม่
(Parent Companies) ดำเนินการอยู่

ก) บริษัทฯ ยังได้ตลาดของรัฐที่บริษัทฯ เข้าไปลงทุน
เป็นแหล่งระบายสินค้าอุตสาหกรรมที่บริษัทฯ ผลิตขึ้นมาอีกแห่งหนึ่ง

2) ส่วนรัฐที่เปิดโอกาสให้บริษัทฯ เข้าไปลงทุนก็จะได้รับประโยชน์
ในเรื่อง

ก) ประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจ (Comparative
Advantages) ทั้งนี้เพราะบริษัทฯ มีลักษณะเป็นผู้รับเหมาช่วง (International
subcontractor) ที่สำคัญ¹ ซึ่งเปรียบพร้อมไปด้วยความชำนาญการในการผลิต
ภัณฑ์ต่าง ๆ จึงเหมาะสมที่จะดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ดี
กว่ารัฐกระทำเสียเอง

ข) รัฐจะได้รับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี
ต่าง ๆ ที่จะช่วยเหลือการผลิตสินค้าของรัฐนั้น ๆ ให้มีคุณภาพและมาตรฐานดีขึ้น

ค) รัฐยังได้รับเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศมากยิ่งขึ้น
เพราะบริษัทฯ จะเป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้ชาวต่างประเทศเข้ามาลงทุน

1

Germidis, Dimitrios, A, International Subcontracting;
a New form of Investment (Paris, OECB, 1980) , p. 10

4.1.2 กลไกที่ใช้ในการต่อรองอำนาจของแต่ละฝ่าย

1) บรรษัทฯ จะใช้กลไกในเรื่องเทคนิคของการผลิตและความชำนาญการทางการตลาดเป็นเครื่องมือต่อรองกับรัฐ หากถ้รัฐที่บรรษัทฯ เข้าไปลงทุนเข้าแทรกแซงกิจการของบรรษัทฯ โดยเฉพาะเรื่องเงินทุนหรือผลกำไรที่บรรษัทฯ ควรจะได้รับจากการลงทุนจนเกินไป

2) ส่วนค่านรัฐก็เช่นเดียวกัน จะใช้กลไกในเรื่องของกฎหมายฉบับต่าง ๆ รวมทั้งอำนาจของรัฐเข้าแทรกแซงกิจการของบรรษัทฯ หากพบว่า การดำเนินงานในเรื่องใดของบรรษัทฯ ไม่ถูกต้อง หรือไม่เป็นประโยชน์แก่รัฐ

4.2 แนวความคิดที่เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างบรรษัทลงทุนข้ามชาติกับรัฐมีลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยรัฐต้องพึงพิงบรรษัทฯ ตลอดเวลา

แนวความคิดนี้ไม่เห็นด้วยกับความตึกแรกที่เชื่อว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบรรษัทฯ กับรัฐมีลักษณะที่เท่าเทียมกัน และพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยให้เหตุผลแย้งข้อกล่าวอ้างต่าง ๆ ที่แนวความคิดแรกยกขึ้นมาดังต่อไปนี้

4.2.1 ในแง่ของประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับนั้น บรรษัทฯ จะได้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว ไม่ว่าจะในเรื่องของผลตอบแทนจากการลงทุน วัตถุประสงค์ที่ได้รับอย่างไม่ขาดแคลน และแรงงานราคาถูกจากรัฐที่เข้าไปลงทุน ส่วนทางค่านรัฐจะอยู่ในฐานะเสียเปรียบต่อบรรษัทฯ ตลอดเวลา ซึ่งสามารถพิจารณาเป็นข้อได้ดังนี้

ก) รัฐจะไม่ได้รับประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจจากการเปิดโอกาสให้บรรษัทฯ เข้ามาลงทุน เพราะบรรษัทฯ จะพยายามเปลี่ยนสภาพของไปเป็นการผูกขาด แต่ผู้เดียว โดยอาศัยความได้เปรียบในเรื่องเงินทุนและเทคโนโลยีที่สูงกว่าเป็นเครื่องมือ

¹ Fann, K.T. and Hodges, Donald, C, Reading in U.S. Imperialism, p. 168

ข) การถ่ายทอดทางเทคโนโลยีให้แก่นักจะไม่เป็นไป
ตามเป้าหมายที่รัฐต้องการ เพราะบริษัทฯ จะพยายามหลีกเลี่ยงการถ่ายทอดเทคโนโลยี
ให้ แต่จะใช้วิธีการส่งเป็นสินค้าสำเร็จรูปให้แทน เพื่อให้รัฐต้องพึ่งพิงเทคโนโลยีของ
บริษัทฯ ตลอดเวลา

ส่วนในกรณีที่มีความจำเป็นต้องถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่นัก
บริษัทฯ ก็จะพยายามถ่ายทอดเทคโนโลยีประเภท
ไม่มีความทันสมัยและเหมาะสมกับความต้องการของรัฐ ซึ่งบ่อยครั้งจะเป็นเทคโนโลยี
ประเภทที่สร้างให้เกิดผลภาวะอย่างมาก

ค) สำหรับเงินตราต่างประเทศที่รัฐจะได้รับจากการลงทุน
ของบริษัทฯ นั้น เมื่อเปรียบเทียบกับเงินที่รัฐต้องเสียให้แก่บริษัทฯ ภายหลังจากการ
ดำเนินกิจการของบริษัทแล้ว มีลักษณะที่ไม่คุ้มค่า เพราะบริษัทฯ จะนำเงินจากภายนอก
เข้าสาละงุนให้รัฐนั้นก็แต่เพียงในระยะแรก แต่เมื่อมีการขยายกิจการของบริษัทฯ ใน
รัฐนั้น บริษัทฯ ก็จะโย้วิธีการระดมเงินทุนจากธนาคารภายในรัฐนั้นเป็นหลัก² และเมื่อ
ได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนเท่าใด บริษัทฯ ก็จะส่งเงินออกจากรัฐนั้นไปยังบริษัทฯ
แม่

4.2.2 ในแง่กลไกที่ใช้ครอบงำอำนาจของแต่ละฝ่าย

เนื่องจากบริษัทฯ มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การทำผลกำไรให้มากที่สุด
บริษัทฯ จึงต้องหาทางที่จะเข้าไปควบคุมกลไกตลาดทั้งหมดของรัฐนั้นไว้ให้ได้ แต่รัฐ
ที่บริษัทเข้าไปลงทุนจะต้องใช้กลไกทางกฎหมายและอำนาจของรัฐ เข้าปกป้องไม่ให้บริษัทฯ
ทำเช่นนั้นได้สำเร็จ ซึ่งในสภาพปัจจุบันบริษัทฯ ได้หาช่องทางและกลไกหลายอย่างที่มี

¹ Chirot, Daniel , Social Change in the Twentieth Century, p. 204

² Fann, K.T. and Hodges, Donald.C, Reading in U.S. Imperialism, p. 162

ประสิทธิภาพต่อการหลีกเลี่ยงกฎหมายหรืออำนาจของรัฐได้อย่างสบาย ซึ่งสามารถแบ่ง
กลไกหรือช่องทางที่สำคัญ ๆ ให้เห็นดังต่อไปนี้

ก) บริษัทฯ จะใช้กลไกทางเทคนิคต่าง ๆ ของการผลิต
และความชำนาญการทางการตลาดที่รัฐต้องพึ่งพิง เป็นกลไกในการหลีกเลี่ยงข้อบังคับต่าง ๆ
ของรัฐ

ข) บริษัทฯ จะเข้าร่วมมือกับบริษัทฯ อื่นที่มีธุรกิจแบบ
เดียวกัน เพื่อบีบบังคับรัฐให้ยอมตามขอเรียกร้องต่าง ๆ ของบริษัทฯ

ค) บริษัทฯ จะขอความช่วยเหลือไปยังบริษัทฯ แม่ เพื่อ
ให้บริษัทฯ แม่หาทางให้รัฐที่สนับสนุนกิจการของบริษัทฯ แม่ใช้อิทธิพลทางการเมืองหรือ
ทางเศรษฐกิจ เข้าช่วยปกป้องหรือช่วยสนับสนุนผลประโยชน์ของบริษัทฯ หรืออาจจะถึง
ขั้นบีบบังคับให้รัฐที่บริษัทฯ เข้าไปลงทุนยอมตามขอเรียกร้องของบริษัทฯ

เมื่อเปรียบเทียบถึงช่องทางที่แต่ละฝ่ายจะใช้ต่อรองอำนาจ
กับอีกฝ่ายหนึ่ง บริษัทฯ ลงทุนข้ามชาตินับว่าอยู่ในฐานะที่กว่ารัฐอย่างมาก

จากเหตุผลต่าง ๆ ข้างต้นซึ่งแนวความคิดนี้ยกขึ้นมาแย้งข้อ
กล่าวอ้างของแนวความคิดแรก ไม่ว่าจะในประเด็นของประโยชน์แต่ละฝ่ายจะได้รับหรือ
ประเด็นในเรื่องกลไกที่แต่ละฝ่ายใช้ต่อรองอำนาจกับอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้แนวความคิดนี้ไม่
เห็นด้วยกับแนวความคิดแรก และเชื่ออย่างมาก ความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทฯ กับรัฐ
มีลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยรัฐอยู่ในฐานะที่ต้องพึ่งพิงบริษัทตลอดเวลา เพราะ

ก) รัฐต้องพึ่งพิง เงินทุนและเทคโนโลยีต่าง ๆ จากบริษัทฯ
เพื่อนำมาใช้พัฒนาเศรษฐกิจของตน

ข) บริษัทฯ มีกลไกการต่อรองอำนาจเหนือกว่ารัฐอยู่
หลายด้าน

จากเนื้อหาทางทฤษฎีของแนวทางการศึกษานี้ เชื่อว่าความสัมพันธ์
ระหว่างบริษัทฯ ลงทุนข้ามชาติกับรัฐนั้นเป็นแบบพึ่งพิงกันและกันก็ดี หรือแบบพึ่งพิงก็ดี
ผู้ศึกษาถือว่าเป็นทฤษฎีสำคัญที่จะนำมาใช้พิสูจน์หรืออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทฯ
ข้ามชาติที่เข้ามาดำเนินกิจการก้ำกัมนั้นในประเทศไทย กับรัฐบาลไทย ตั้งแต่ใน
อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีลักษณะในรูปแบบใดแน่นอน